

Józef Skrzydlewski – Powstanie Wielkopolski

Podpułkownik Józef Skrzydlewski był pierwszym Powstańcem Wielkopolskim odznaczonym Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym. Odznaczenie to przyznała Rada Państwa Uchwałą nr 0/789 z 9 października 1957 roku, a uzyskał je pośmiertnie, gdyż 7 maja 1952 roku zmarł w więzieniu UB w Warszawie przy Rakowieckiej¹. Według wersji oficjalnej ówczesnych władz zmarł na sklerotyczny wylew krwi do mózgu i został pochowany w Warszawie na Nowych Powązkach.

Józef Skrzydlewski urodził się w Grodzisku Wielkopolskim 21 lutego 1896 roku. Jego rodzicami byli Franciszek (mistrz murarski) i Wiktoria ze Stroińskich Skrzydlewscy. Jako uczeń szkoły niemieckiej brał udział w strajkach szkolnych 1906/1907 w Grodzisku Wielkopolskim.

W trakcie nauki w gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu w latach 1912–1915 przystąpił do tajnego stowarzyszenia Tomasza Zana, którego był bardzo aktywnym członkiem. W 1914 roku, tj. od momentu założenia, przystąpił do T.O.N. (Tajnej Organizacji Niepodległościowej)².

28 października 1915 roku został powołany do armii pruskiej. Walczył na froncie rosyjskim i francuskim. Pod koniec listopada 1918 roku, będąc podporucznikiem, zdezerterował z armii niemieckiej i wrócił do Grodziska, gdzie natychmiast przystąpił do tworzenia I Grodzkiej Kompanii Powstańczej³.

Jego dalszy udział w Powstaniu Wielkopolskim najpełniej przedstawia zaświadczenie dowódcy odcinka „Wolsztyn”, ppłk Stanisława Siudy, wystawione w 1937 roku:

Z a ś w i a d c z e n i e

Jako były dowódca odcinka „Wolsztyn” w Powstaniu Wielkopolskim zaświadczam, że ppłk. dypl. SKRZYDLEWSKI Józef z M.S.Wojsk. zorganizował kompanię grodzką już w pierwszych dniach grudnia 1918 r. W kompani tej, która pod koniec grudnia 1918 r. wzrosła do kilkuset ludzi, panował pierwszorzędny ład, porządek i bardzo wielka dyscyplina.

2 stycznia 1919 r. kompania Grodzka została podzielona na dwa oddziały. Jeden oddział po połączeniu z kompanią Bukowską i Opalenicką wyruszył na Zbąszyń, drugi po połączeniu z kompanią Rakoniewicką, Wielichowską, Gościeszyńską i Polsko-Wilkowską uderzył na Wolsztyn.

Ryc. 1. Józef Skrzydlewski. Źródło: „Kwartalnik Bellona” 2013, nr 4, s. 88, http://polska-zbrojna.pl/AppData/TinyMceFiles/bellona_4_2013.pdf (dostęp: 1.07.2014)

¹ Archiwum Prezydenta RP, syg. 4/693/57.

² M. Paluszkiwicz, J. Szews, *Słownik biograficzny członków tajnych towarzystw gimnazjalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim 1850–1918*, Poznań 2000, s. 179.

³ *Grodzki słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich z 1918–1919 roku*, Grodzisk Wlkp. 2014, s. 106.

Oddział Grodziski został zorganizowany przez ppłk. dypl. SKRZYDLEWSKIEGO jako jeden z pierwszych na odcinku Wolsztyn- Zbąszyń i jako pierwszy rozpoczął działania przeciwko Niemcom na tym odcinku.

Ppłk. dypl. SKRZYDLEWSKI jeszcze niezupełnie zdrow po przebyciu ciężkiej choroby, obejmuje dowództwo nad oddziałem pod Zbąszyniem, gdzie wykazuje wybitną odwagę i rozwagę jako żołnierz i dowódca. Jego oddział był wzorem dyscypliny, porządku i męstwa dla innych walczących oddziałów.

Po sformowaniu 2 Pułku Strzelców Wielkopolskich, obecnie 56 p.p. Wlkp. zostaje wyznaczony na dowódcę kompanii szkolnej.

Stwierdzam, że ppłk. dypl. SKRZYDLEWSKI przez tak wczesne, szybkie i wzorowe zorganizowanie oddziału Grodzkiego umożliwił mi rozpoczęcie działań na Wolsztynie i opanowanie linii od Zbarzewa wzdłuż rzeki Obry, aż do Zbąszynia.

Rzeszów, dnia 24 czerwca 1937 r.

/-/ Siuda ppłk.

SIUDA Stanisław

Ppłk. i dowódca 17 pp.

Stwierdzam autentyczność podpisu ppłk. Siudy Stanisława.

Adiutant Pułku

Rzeszów, dnia 24 czerwca 1937

/-/ Weisbach

Weisbach Józef kpt.⁴

Ta ciężka choroba, o której wspomina Stanisław Siuda, to żółtaczka, na którą Skrzydlewski zapadł 21 grudnia⁵.

Po zakończeniu powstania, awansowany w sierpniu na kapitana, Skrzydlewski wziął udział w walkach na froncie wschodnim, za co został dwukrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych. Po zakończeniu wojny bolszewickiej pozostał w Wojsku Polskim jako zawodowy oficer, pełniąc służbę w 56. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Krotoszynie, a potem w Oddziale Szkolnym Oficerskiej Szkoły dla Podoficerów, cały czas pogłębiając swoją wiedzę wojskową. Przez dwa lata (1926–1928) był słuchaczem Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie, gdzie zdobył dyplom naukowy oficera Sztabu Generalnego. W styczniu 1930 roku został awansowany na majora.

W latach 30. XX wieku pracował w Oddziale II Sztabu Głównego WP, awansował w 1937 roku na podpułkownika. W Sztabie Głównym kierował Wydziałem III Planowania Wywiadu i Dywersji Wojennej.

Do 1939 roku ppłk Józef Skrzydlewski został odznaczony:

- Krzyżem Niepodległości,
- Krzyżem Walecznych – trzykrotnie,
- Srebrnym Krzyżem Zasługi,
- Czechosłowackim Orderem Białego Lwa – Krzyż Oficerski,
- Medalami: Dziesięciolecia oraz Brązowym i Srebrnym za długoletnią służbę.

Po wybuchu II wojny, wraz ze Sztabem Głównym Wodza Naczelnego, przedostał się do Rumunii, skąd po internowaniu uciekł przez Jugosławię i Włochy do Francji.

W grudniu 1939 roku został dowódcą I Batalionu II Pułku Grenadierów Wielkopolskich. W momencie uderzenia Niemców na Francję Józefowi Skrzydlewskiemu powierzono kierownictwo sztabu I Dywizji Grenadierów, z którą walczył na terenie Francji. Za bohaterską obronę kanału Marna-Ren Francuzi przyznali mu Krzyż Wojenny „Croix de Guerre”. W trakcie przedostawania się do Dunkierki został wzięty do niewoli niemieckiej i resztę wojny spędził w oflagach w Westfalii.

Po wyzwoleniu, wskutek wycieńczenia leczył się we Francji. Na początku 1946 roku miał zamiar wrócić do kraju, został jednak we Francji, gdzie w porozumieniu z polskim attaché wojskowym w Paryżu, płk Noszkowski, pisze historię I Dywizji Grenadierów. Książka ukazuje się w 1947 roku w dwóch językach: polskim i francuskim. Po ukończeniu pracy nad publikacją 30 lipca 1947 roku ppłk Józef Skrzydlewski przyjechał do Polski. Jako żarliwy patriota wystąpił do Ministerstwa Obrony Narodowej o zatrudnienie w Wojsku Polskim, jednak otrzymał odpowiedź odmowną, a w uzasadnieniu podano brak etatów (sic!)⁶.

⁴ Archiwum Prezydenta, op. cit.

⁵ *Grodziski słownik*, op. cit., s. 106.

⁶ Archiwum Prezydenta, op. cit.

Ryc. 1. Grobowiec Powstańców Wielkopolskich w Grodzisku Wlkp., gdzie spoczął Józef Skrzydlewski. Fot. W. Jędraszewski

Podaje się więc udziału w organizacji związków powstańczych, a następnie od 1949 roku w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

10 lutego 1951 roku Józef Skrzydlewski został aresztowany przez funkcjonariuszy UB i osadzony w więzieniu mokotowskim na Rakowieckiej. Oskarżono go o prowadzenie akcji szpiegowsko-dywersyjnej przeciwko Związkowi Radzieckiemu w latach 1937–1939, kiedy pełnił funkcję kierowniczą w Wydziale III Sztabu Generalnego. Tam umiera 7 maja 1952 roku na sklerotyczny wylew krwi do mózgu⁷ – wersja oficjalna. Prowadzone są poszukiwania dokumentów wyjaśniających rzeczywiste przyczyny śmierci w więzieniu.

Na fali „odnowy” w roku 1956 Józef Skrzydlewski został zrehabilitowany i przez prokuratora generalnego uznany za niewinnego.

Na wniosek rodziny – żony Adelajdy z Ziembrowiczów i dwóch synów – wydana została zgoda na ekshumację i przeniesienie zwłok ppłk Skrzydlewskiego do Grodziska Wlkp., która odbyła się 11 października 1957 roku.

Latem 1957 roku organizacje terenowe ZBOWiD z Poznania i Piotrowic wystąpiły o nadanie ppłk Józefowi Skrzydlewskiemu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski oraz Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego. We wrześniu organizacje te zawnioskowały o przyspieszenie nadania tych odznaczeń, tak aby móc nimi udekorować trumnę ppłk Skrzydlewskiego podczas uroczystości żałobnych w Grodzisku Wlkp. W uzasadnieniu wniosku czytamy między innymi:

Przyznanie odznaczeń będzie częściowym wynagrodzeniem za wyrządzone krzywdy w okresie kultu jednostki, a jednocześnie w oczach miejscowego społeczeństwa wzrośnie autorytet i poszanowanie dla Partii i Rządu Polski Ludowej, gdyż będzie to jaskrawym dowodem, że Partia i Rząd po przemianach październikowych naprawiają krzywdy wyrządzone wysoce zasłużonym obywatelom⁸.

Na wniosku tym nieznanymi „towarzysz” pisze: „Występujcie towarzyszu M... tylko o Krzyż Wielkopolski” – podpis nieczytelny. W myśl tego zalecenia Zarząd Główny ZBoWiD-u wnioskuje o nadanie Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego, a przyznania Krzyża Komandorskiego nie popiera. Tak oto władza ludowa potraktowała bohaterskiego żołnierza i oddanego ojczyźnie patriotę. Nie potrafili towarzysze przyznać się do własnych błędów i musieli dać odczuć społeczeństwu, że nie do końca jest „odnowa”.

Uroczystości w Grodzisku Wlkp. trwały 4 dni, gromadząc liczne rzesze mieszkańców, byłych Powstańców z różnych rejonów Wielkopolski, harcerzy i członków organizacji społecznych. Przybył również przedstawiciel władz państwowych, pan Mazur, który udekorował trumnę Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym.

⁷ *Józef Skrzydlewski*. Źródło: Wikipedia http://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Skrzydlewski (dostęp: 10.06.2014).

⁸ Archiwum Prezydenta, op. cit.

13 października 1957 roku odbył się uroczysty pochówek podpułkownika Skrzydlewskiego. Uroczystościom pogrzebowym przewodniczył jego syn Władysław – kapłan z zakonu dominikanów. Podpułkownik Józef Skrzydlewski spoczął we wspólnej mogile Powstańców Wielkopolskich na cmentarzu w Grodzisku Wlkp.

Współcześnie pamięć o tym zasłużonym powstańcu i żołnierzu uczczono 13 października 2010 roku, nazywając jego imieniem jedno z rond w Grodzisku Wlkp.